

1991 מול 2003: באיזה "מודל סיום" למלחמה באיראן תבחר ארה"ב?

written by ד"ר אל"מ במיל" חנן שי | 02.02.2026

הוויכוח סביב "ההשתהות" האמריקנית מול איראן מפספס לעיתים את העיקר: זו לא בהכרח היסוס, אלא מסורת אסטרטגית. ארצות-הברית היא מעצמה שמנהלת מלחמות מתוך יתרון מבני נדיר [?] היכולת לבחור את העיתוי. היא לא ממהרת להילחם; היא ממהרת להתכונן. ורק אחרי ריכוז עוצמה, יצירת עליונות כמותית ואיכותית, ותכנון ותרגול על "מודל" [?] היא עוברת להתקפה. יש לה את הפריבילגיה הזאת.

מאחורי הדפוס עומדת תפיסה דוקטרינרית ברורה, המזוהה עם קריאה מסוימת של גאוניותו של נפוליאון דרך עדשתו של אנטואן-אנרי ז'ומיני: ניצחון הוא תוצר של עליונות חומרית. במספר הכוחות, באמצעים, בלוגיסטיקה ובאיכות האש. תקיפה לפני השגת עליונות כזו אינה רק מסוכנת [?] היא כמעט "בלתי לגיטימית מקצועית". על פי ההיגיון הזה, היריב אמור להבין שאין לו סיכוי לשרוד מערכתית, ולהיכנע לתנאים שתכתיב אמריקה.

אלא שכאן בדיוק כדאי להניח על השולחן גם לקח ישראלי נשכח. דוקטרינת ההכרעה של ישראל, לפני ההסבה ההדרגתית של צה"ל מצבא הכרעה לצבא הרתעה, לא נשענה על "השמדה מצטברת" בסגנון מסה מול מסה [?] אלא על פירוק מערכת הלחימה של האויב לרכיביה והשבתתה. פחות פלנקס יווני, יותר תחבולה, תמרון, ניתוק רציפויות, וערעור המבנה המערכתי של הכוח היריב [?] עד שהוא נאלץ להקדים כניעה, גם אם נותרו בידי כוחות "על הנייר".

זו תפיסה קלאוזביצית במובהק: הכרעה איננה פונקציה של כמות מטרות שיושמדו, אלא של פגיעה בנכסים החיוניים למרכז הכובד. קרל פון קלאוזביץ היה קורא לזה פגיעה במה שמחזיק את המערכת כולה כישות מתפקדת. בשילוב פיקוד מבוזר מוכוון-מטרה, גישה זו מאפשרת גמישות, הפתעה, וקיצור משך הלחימה [?] "מינימקס" במיטבו: מקסימום השפעה במינימום זמן ועלות.

על הרקע הזה, דווקא עכשיו נכון להזכיר לאמריקנים שתי מלחמות שהן שיעור חי בתכנון מצב סיום: מלחמת המפרץ הראשונה, מלחמת המפרץ הראשונה ("סופה במדבר", 1991), מול מלחמת עיראק השנייה (2003).

ב-1991, אחרי חודשים של ריכוז כוח מסיבי בהתאם למסורת האמריקנית, המערכה עצמה הייתה [?] באופן אירוני כמעט [?] קלאוזביצית: זיהוי מרכז כובד והפשטתו מכוחו. המתכננים סימנו את דיביזיות המשמר הנשיאותי כעוגן הכוח של הצבא העיראקי, ואת הציר הלוגיסטי שחיבר בין כוויית לבגדד כנכס חיוני להמשך תפקודו. במקום לטחון חזיתית כחמישים דיביזיות פרוסות, הם ניצלו תורפה באגף המערבי של המגנן העיראקי לעקיפה עמוקה ומהירה. שתי זרועות תמרון

הגיעו לעורף, לפתו את יחידות העילית בלי "להשמיד אותן עד הסוף", וניתקו אותן מלוגיסטיקה ומרציפות פיקוד של סדאם חוסיין. התוצאה הייתה הכרעה מערכתית: ההנהגה נותרה על כנה [2] אך חסרת אונים.

לעומת זאת, בשנת 2003 הלחימה הושפעה במידה רבה מדוקטרינת "הלם ואימה": יצירת הלם תודעתי באמצעות תפיסה מהירה של הסמל [2] המשטר והמנהיג [2] בלי הגדרה מספקת של מצב הסיוס. מי שולט בשטח ביום שאחרי? איך מוחזקת המדינה? כיצד מונעים התפרקות לאלימות מתמשכת? ההישג הצבאי היה מרשים ומהיר [2] אבל ההכרעה, במובן העמוק, לא הושגה. זה היה ניצחון של "תחילת המערכה", לא של סופה.

מי שרוצה המחשה חריפה עוד יותר, יסתכל על לוב שלאחר הפלת שלטון מועמר קדאפי: חיסול הנהגה בעלות צבאית נמוכה יחסית, ללא גורם שלטוני חלופי וללא תכנון מצב סיוס, הפך מדינה לוואקום. הוואקום מתמלא תמיד [2] במיליציות, בפירוק מנגנוני ביטחון, ובהזדמנויות לטרור אזורי ובינלאומי. זה לא "אחרי הניצחון"; זה חלק מהמחיר שלו.

ומכאן לאיראן 2026. איראן איננה יעד לכיבוש אמריקני, וסביר שלא יעד לתמרון קרקעי עמוק. לכן, אם כבר מבקשים "דגם עקרוני", נכון להציב מול העיניים את 1991 [2] לא את 2003. לא להיגרר לפיתוי של "בנק מטרות" מנופח: הנהגה, גרעין, בליסטיקה, סייבר, עוצמה ימית ואווירית, אנרגיה ותשתיות כלכליות [2] ולהניח שבסוף הרשימה יש גם הכרעה. לא. ריקון בנק מטרות, גם אם מצליח "מושלם", אינו תחליף לתוכנית מערכה שמגדירה איך האויב מוכרע ונכנע.

החלופה היא פשוטה יותר [2] אך דורשת מצוינות מצביאית גבוהה יותר: מכת פתיחה אחת, מרוכזת, שמפשיטה את ההנהגה ממקור עוצמתה המערכתית ומשאירה אותה חסרת אונים. לא "כמה הושמד", אלא "מה הוסר מהמערכת כך שאינה יכולה עוד לפעול". אם מזהים נכון את מרכז הכובד האיראני ואת המשאבים המיועדים להתקפת נגד האמריקנים, שותפיהם והכלכלה העולמית [2] ומשמידים אותם כבר במכת הפתיחה [2] כל היתר נעשה לאחר מכן קל יותר, ודאי יותר וזול יותר: גם פגיעה בתשתיות, גם ניטרול נכסים, וגם טיפול באתרים הרגישים ביותר.

ומה באשר לפגיעה בהנהגה עצמה? כאן נדרש אומץ מסוג אחר: לא אומץ של "לחיצה על ההדק", אלא של משמעת אסטרטגית. בהיעדר חלופה שלטונית ברורה שמסוגלת לייצב את איראן, אין לשלול אפשרות של הימנעות מפגיעה ישירה בשלטון והותרתו על כנו [2] אך מקוצץ כנפיים, מפוקח ונשלט, גם אם מרחוק. לקחי עיראק ולוב מלמדים שחיסול הנהגה כשלעצמו לא מבטיח הכרעה וניצחון; לעיתים הוא יוצר ריק שמחירו אינו נשלט.

במובן הזה, הכרעה מערכתית ללא התפרקות מדינתית היא "שביל הזהב" בין שתי קצוות מסוכנות: הרתעה אימפוטנטית ומתמשכת, מצד אחד, והרפתקנות של "שינוי משטר" בלי חלופה בטוחה, מצד שני. ייתכן שמשטר "נכה" הוא דווקא הפתרון הטוב ביותר לקניית זמן [2] זמן לצמיחה הדרגתית של מנהיגות חלופית, אם מתוך דינמיקה איראנית פנימית ואם ביוזמה חיצונית מחושבת.

המפתח, אם כן, אינו עוד טייסת, עוד טיל, או עוד רשימת יעדים; המפתח הוא תכנון מצב סיום. מי שמבין זאת, לא נבהל מהשתהות אמריקנית ☒ הוא בוחן מה מתוכנן מאחוריה. 1991 מזכירה שכשמרכז הכובד קורס, גם משטר שנשאר על הכיסא עשוי להפסיק לתפקד כיריב. 2003 ולוב מזכירות שהפלת כיסא אינה בהכרח הכרעה ולעיתים היא רק פתיחה לאי־סדר ארוך, יקר ומסוכן יותר.

אם 2026 תעמיד את אמריקה בפני החלטה, רצוי שתהיה זו החלטה של אמנות מערכה ☒ לא של ניהול "בנק מטרות". כי בסוף, מלחמות לא נמדדות בשאלה בכמה מטרות פגעת, אלא בשאלה אם הכרעת.

פורסם במקור ראשון, בתאריך 02 לפברואר 2026.

*הדעות המובעות בפרסומי מכון משגב הן על דעת המחברים בלבד.